

แผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ของพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

พรพิมล ศักดา^{1*} ชฎาพร ศรีรินทร์² และ วรารัตน์ วัฒนชนโนบล³

Cultural map based on the spatial contextual in the lower area of Samut

Sakhon provinces

Pornpimon Sakda¹ Chadaporn Sirin² and Wararat Watthanachanobon³

^{1-2*} คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

³ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี

¹⁻² Faculty of Architecture and Design, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

³ Institute of Research and Development, Rajamangala University of Technology Rattanakosin

* Corresponding author. E-mail address: pornpimol.sak@rmutr.ac.th

received: January 18,2023;

revised: August 12,2023;

accepted: September 25,2023

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร และประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร ด้วยวิธีวิจัยโดยการสำรวจทรัพยากรชุมชน สัมภาษณ์ สนทนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการ ผู้แทนสถาบันการศึกษา และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยการเลือกแบบเจาะจง ร่วมกับการเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) การสังเกตการณ์ในกิจกรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ และการบันทึกภาพ ทั้งสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง สถานที่ และวัฒนธรรมที่ปรากฏตามคำขวัญประจำจังหวัด และการประเมินผลงานออกแบบด้วยแบบสอบถามโดยตัวอย่าง จำนวน 25 คน และนำเสนออัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ การวางโครงสร้างองค์ประกอบการออกแบบแผนที่วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เพื่อสื่อความหมายให้ง่ายต่อการรับรู้และการใช้งาน และมีคุณค่าเชิงรูปธรรม ได้แก่ เส้น ลวดลาย รูปสัญลักษณ์รูปทรง สี สัน ตลอดจนพื้นผิวและวัสดุ และคุณค่าเชิงนามธรรม ได้แก่ ความซาบซึ้งในเรื่องราว คุณค่า ความหมายต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อสื่อความในรูปแบบที่เป็นสากล ได้แก่ ตราสัญลักษณ์ อารมณ์และโทนสี สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ จำนวน 1 รูปแบบ แผนที่วัฒนธรรมประกอบด้วย 1. แผนที่วัฒนธรรมพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 1 รูปแบบ 2. แผนที่วัฒนธรรมไทยพื้นถิ่น จำนวน 1 รูปแบบ 3. แผนที่วัฒนธรรมไทย-จีน จำนวน 1 รูปแบบ 4. แผนที่วัฒนธรรมไทย-รามัญ จำนวน 1 รูปแบบ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (Mean = 5.00 S.D.=0.00) รองลงมาเป็น สร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Mean = 4.96 S.D.=0.20) ความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวตามวัตถุประสงค์ (Mean = 4.92 S.D.=0.28) จึงสามารถสรุปได้ว่า แผนที่ทุนทางวัฒนธรรม เพื่อจัดการความรู้ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร สามารถนำไปสู่การต่อยอดในการบริหารจัดการความรู้ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมต่อไป

คำสำคัญ: แผนที่วัฒนธรรม ทุนวัฒนธรรม สมุทรสาคร

ABSTRACT

The research aims to study the cultural capital data of the lower part of Samut Sakhon province and to assess the graphic elements and their contextual identity for applying to the cultural mapping design of the area. The research methodologies were community resource surveys, interviews, dialogues with key informants by purposive sampling and Snowball sampling (e.g., representatives from public organizations, academic institutes, and cultural entrepreneurs in the area), observation in cultural and traditional activities, photo recording of landscape, sites, and culture relating to the province slogan. In addition, the cultural mapping design was evaluated by 25 representative samples through a questionnaire. The contextual identity, the draft structure, and the elements used for the cultural mapping design and cultural products were initiated to enable better communication and easier functionality. This included functional value e.g., line, pattern, image, shape, color, texture, and material, and also emotional value e.g., appreciation towards stories, values, and meanings in the community wisdom which is interpreted into the universal format e.g., symbol, mood, and tone for applying to the design. The cultural mapping design consisted of 1. 1 cultural map of Lower Samut Sakhon 2. 1 map of local Thai culture 3. 1 map of Thai-Chinese culture 4. 1 map of Thai-Mon culture. The results of the research showed that the graphic elements and their contextual identity developed for the cultural mapping design were assessed as “most appropriate”. In this regard, “Possibility for future use” ranked first (Mean = 5.00 and S.D. = 0.00), while “Building good image” ranked second (Mean = 4.96 and S.D. = 0.20) and “Unique identity in line with the objective” third (Mean = 4.92 and S.D. = 0.28). In conclusion, the cultural mapping of Lower Samut Sakhon can contribute to knowledge management, enhance the grassroots economy, and to further add value to cultural products.

Keywords: cultural mapping, cultural capital, Samut Sakhon

บทนำ

จังหวัดสมุทรสาคร หรือชื่อเดิมว่า บ้านท่าจีน และได้รับการยกย่องว่าเป็น เมืองสาครบุรี ในปี พ.ศ. 2091 เป็นเมืองที่มีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต เป็นชุมชนท้องถิ่นในลุ่มแม่น้ำท่าจีนบริเวณชายฝั่งทะเล ที่มีผู้คนหลากหลายทางชาติพันธุ์ ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์คนไทยพื้นถิ่น กลุ่มชาติพันธุ์คนไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มชาติพันธุ์คนไทยเชื้อสายมอญ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และสร้างความสัมพันธ์แลกเปลี่ยนทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อ ทำให้เกิดรูปแบบของชุมชนเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมดำรงอยู่ร่วมกับชุมชนเมืองแบบอุตสาหกรรม (นฤพนธ์ คิ้ววิเศษ และคณะ, 2561 และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร, 2562) ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตพึ่งพากระแสน้ำในแม่น้ำท่าจีน มีกิจกรรมประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับน้ำ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทางทะเลในการประกอบอาชีพ ส่งต่อถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น เป็นการสืบทอดเอกลักษณ์ของความเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งมีความหลากหลายทั้งทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และแสดงออกได้ถึงวิถีชีวิตของประชาชน แสดงความหลากหลายวัฒนธรรมหรือการเป็นพหุวัฒนธรรม รวมไปถึงพลวัตรต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงตามสภาวะสมัยใหม่ของชุมชน ที่มีความน่าสนใจและเป็นเสน่ห์ของชุมชนวิถีน้ำเค็มแห่งนี้ ทั้งนี้ชุดข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะถูกนำมาถ่ายทอดในรูปแบบระบบสัญลักษณ์ สร้างเป็นแผนที่วัฒนธรรมเพื่อเสนอภาพแทน เชิงสัญลักษณ์และหลักการแปลงชุดข้อมูลจากตัวบทแปลงเป็นการสร้างภาพข้อมูล ดังนั้นในการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ของพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร มีขอบเขตพื้นที่ครอบคลุมตำบล ในอำเภอเมืองสมุทรสาคร ได้แก่ 1. ตำบลท่าจีน 2. ตำบลชัยมงคล 3. ตำบลบางหญ้าแพรก 4. ตำบลบ้านเกาะ 5. ตำบลบางกระเจ้า 6. ตำบลโคกขาม 7. ตำบลกลาง 8. ตำบลนาโคก 9. ตำบลนาดี 10. ตำบลท่าทราย 11. ตำบลคอกกระบือ 12. ตำบลพันท้ายนรสิงห์ 13. ตำบลบางน้ำจืด 14. ตำบลบ้านบ่อ 15. ตำบลบางโพธิ์ 16. ตำบลมหาชัย (เขตเทศบาลนครสมุทรสาคร) 17. ตำบลท่าฉลอม (เขตเทศบาลนครสมุทรสาคร) และ 18. ตำบลโกรกกราก (เขตเทศบาลนครสมุทรสาคร) โดยการนำเสนออัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ประโยชน์ในงานออกแบบ การวางโครงสร้างของการจัดองค์ประกอบการออกแบบแผนที่วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เพื่อสื่อความหมายให้ง่ายต่อการรับรู้และการใช้งาน และมีคุณค่าเชิงรูปธรรม ได้แก่ เส้น ลวดลาย

รูปลักษณ์รูปทรง สี สัน ตลอดจนพื้นผิวและวัสดุ และคุณค่าเชิงนามธรรม ได้แก่ ความซาบซึ้งในเรื่องราว คุณค่า ความหมายต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อสื่อความในรูปแบบที่เป็นสากล โดยมุ่งหวังว่าแผนที่วัฒนธรรม จะใช้เป็นจุดอ้างอิงร่วมของทุกภาคส่วนในการระบุทรัพยากรทางวัฒนธรรม อันเป็นทุนทางสังคมที่สำคัญของชุมชน นอกจากนี้ยังมุ่งหมายให้องค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่ สามารถสร้างคุณค่าในเชิงพาณิชย์ให้กับชุมชน พัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมในท้องถิ่นต่อยอดไปสู่ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม จะทำให้จังหวัดสมุทรสาครมีผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีความแตกต่างจากคู่แข่ง และสามารถสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และเกิดความรักและความภาคภูมิใจในถิ่นฐานของตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

วรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ภูมิทัศน์วัฒนธรรม และแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural mapping)

อนุวัณห์ การถัก และทรงยศ วีระทวีมาศ (2558: 10) สรุปว่า การศึกษาทางภูมิทัศน์วัฒนธรรมมีความสำคัญ นับตั้งแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา และได้ขยายขอบเขตการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติเข้าสู่ศาสตร์ทางด้านการออกแบบและการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อม เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจต่อพื้นที่ ผู้คนและธรรมชาติในหลากหลายแง่มุม เนื่องจากเป็นชุดความรู้พื้นฐานในการสร้างสรรค์สิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับบริบททางภูมิทัศน์วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ เช่นเดียวกับ ภาสกร คำภูแสน (2552: 8-10) สรุปว่า ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (Cultural landscape) ประกอบด้วย วัฒนธรรมทางรูปธรรม ได้แก่ บ้านเรือน ศาสนสถาน การแต่งกาย อาหาร หัตถกรรม งานศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม งานฝีมือ เป็นต้น และวัฒนธรรมทางนามธรรม ได้แก่ คติความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษา วรรณคดี ศาสนา เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้คนในกลุ่มยึดถือร่วมกัน (ค่านิยม) และได้กระทำต่อสภาพแวดล้อม ภูมิประเทศ เพื่อสร้างความเจริญงอกงาม และพัฒนาชุมชน สังคมของมนุษย์

ศศิธร โควินัส (2554:14-19) กล่าวสรุปว่า แผนที่ทางวัฒนธรรม เป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการที่สำคัญที่ใช้ในการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมและชุมชน เพราะสิ่งที่ปรากฏในแผนที่ทางวัฒนธรรม คือข้อมูลทรัพยากรวัฒนธรรมและองค์ความรู้ของชุมชนแต่ละแห่ง ซึ่งประกอบด้วยสิ่งที่จับต้องได้ และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ นำมาถ่ายทอดในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมและลักษณะทางกายภาพ โดยในการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมนั้นควรดำเนินไปบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนได้รู้จักและเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง รวมทั้งเป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ระหว่างคนรุ่นต่าง ๆ ในชุมชน นอกจากนี้องค์ความรู้ที่ดียังสามารถนำไปต่อยอดการพัฒนาเป็นโครงการใหม่ ๆ หรือการวางแผนนโยบาย เพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสังคม บนความหลากหลายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ สอดคล้องกับ สืบพงศ์ จรรย์สืบศรี และคณะ (2558: 66) สรุปว่า แผนที่มรดกทางวัฒนธรรม คือ การจัดระบบและบันทึกข้อมูลทางวัฒนธรรม ทั้งสิ่งที่จับต้องได้ หรือรูปธรรม (Tangible) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ หรือนามธรรม (Intangible) ของชุมชนลงในแผนที่ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ความเข้มแข็ง และใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนด้านการอนุรักษ์แหล่งมรดกทางวัฒนธรรม และการพัฒนาด้านอื่น ๆ สอดคล้องกับ อภิรติ เกษมสุข และคณะ (2564 :) กล่าวว่า ปัจจุบันการทำแผนที่ทางวัฒนธรรม หรือ Cultural mapping ถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ โดยจะมีการสำรวจและบันทึกข้อมูลของมรดกวัฒนธรรมในท้องถิ่นทั้งที่เป็นรูปธรรม เช่น อาคารที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัดวาอาราม ศาลเจ้า ร้านอาหาร พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ ฯลฯ รวมถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ ตำนานอาหาร ความทรงจำ ฝีมือช่าง ฯลฯ

ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ (2560: 34-43) กล่าวว่า การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีวิธีการดำเนินงาน 3 ระยะ คือ ระยะต้นน้ำ เป็นการสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์ชุมชนเบื้องต้น ร่วมกับการเก็บรวบรวมข้อมูล (Collection of data) ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary data) ระยะกลางน้ำ เป็นการ

วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล (Analysis and synthesis of data) โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับชุมชน ทำการระดมความคิดเห็นและร่วมกันสรุปและอภิปรายความต้องการของคนในชุมชน และเพื่อหาความสำคัญของและความเชื่อมโยงของพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชนที่เคยมีและที่สูญหายไป ระยะปลายน้ำ คือ การสรุปผลและการนำเสนอแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม

กระบวนการได้มาซึ่งข้อมูลของพื้นที่วัฒนธรรม แบ่งเป็น 1. ข้อมูลเกี่ยวกับคุณค่าทางประวัติศาสตร์ มรดกทางวัฒนธรรม (Cultural heritage) เช่น พื้นที่และเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ เรื่องราวและความเป็นมาของกลุ่มคนในชุมชนและสถาปัตยกรรมเก่าแก่ 2. ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมชุมชน (Community cultural organization) เช่น องค์กรหรือการรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชนเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ 3. ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม (Natural heritage) ประกอบด้วย สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ต้นไม้ สานามหญ้า 4. ข้อมูลเกี่ยวกับพื้นที่และสิ่งปลูกสร้าง (Space and heritage) เช่น บ้านเรือน ห้างร้าน และที่จอดรถ 5. ข้อมูลเกี่ยวกับเทศกาลและกิจกรรมต่าง ๆ (Festival event) เช่น งานเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา 6. ข้อมูลเชิงการพัฒนาเศรษฐกิจ (Creative cultural industries) เช่น ประเภทของธุรกิจ สินค้าและบริการ (ปริดาพร ไวยการ, 2554)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับภูมิทัศน์วัฒนธรรม และแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม เน้นการบูรณาการองค์ความรู้ทั้งรูปธรรมและนามธรรมเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาชุมชน โดยผ่านกระบวนการที่ชุมชนมีส่วนร่วม

2. แนวคิดหลักการออกแบบ

2.1 การออกแบบสื่ออัตลักษณ์ หลักการในการเลือกใช้สีที่หลากหลาย ได้แก่ การเลือกสีที่บรรยายตัวตนของแบรนด์ การเลือกสีที่มีความหมายตรงกับธุรกิจ การเลือกสีที่ให้ความหมายด้านบวกการเลือกสีที่ให้อารมณ์และความรู้สึกที่ดีกับแบรนด์ การเลือกสีให้เข้ากับด้านวัฒนธรรมของประเทศและการเลือกใช้สีที่ไม่ทำให้ผู้บริโภคสับสน ซึ่งนักออกแบบยังต้องคำนึงถึงตัวแปรต่าง ๆ ในการเลือกใช้สีอันได้แก่ ความรู้สึกร่วมที่เกิดจากสีการผสมกันของสีข้างเคียง คุณค่าและความอึดตัวของสีรูปร่างและขอบเขต ขนาดและสัดส่วน ลวดลายและพื้นผิว และควรคำนึงถึงอารมณ์ ความรู้สึก และบุคลิก (Mood & Tone) ที่ได้กำหนดแนวความคิดไว้ใน Design brief ซึ่งสีนั้นจะเป็นตัวบ่งบอกถึงความหมายและสื่อสารอารมณ์ต่างๆ ออกมา สีสามารถระบุความแตกต่าง ความเป็นเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ได้ง่าย เนื่องจากเป็นองค์ประกอบที่สามารถรับรู้และระลึกถึงได้โดยไม่มีความซับซ้อน ต้องการให้อัตลักษณ์สื่อไปในทิศทางไหนส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการใช้สีในการค้นหาสีที่จะนำมาใช้นั้น นักออกแบบอาจเลือกสีจากตัวผลิตภัณฑ์ สีที่เป็นอัตลักษณ์ของท้องที่ สีจากประเพณีวัฒนธรรม ธรรมชาติรอบ ๆ ตัว ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ได้นอกจากนี้การออกแบบควรศึกษาความหมายของสีในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและลักษณะของสีที่มีผลต่อการรับรู้ทางจิตวิทยา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับรู้เชิงบวกและเชิงลบของผู้ที่ได้พบเห็นสีเหล่านั้น เพื่อการเลือกสีที่เหมาะสม (วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์, 2560)

2.2 การออกแบบภาพอัตลักษณ์ (Imagery) ภาพอัตลักษณ์มีส่วนสำคัญมากต่อการสื่อสารข้อมูล สร้างความเข้าใจให้กระจ่างยิ่งขึ้น ดึงดูดความสนใจ และในบางครั้งยังสื่อสารได้ถึงอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ภาพที่เลือกนำมาใช้นั้นขึ้นอยู่กับโจทย์วัตถุประสงค์ สิ่งสำคัญคือ ควรมีความสอดคล้องกัน ภาพมีหลายรูปแบบ ได้แก่ ภาพเหมือนจริง ภาพกึ่งนามธรรม และภาพนามธรรม

2.3 การออกแบบอักษรอัตลักษณ์ (Typography) ตัวอักษรมีความสำคัญต้องงานออกแบบอัตลักษณ์ ทำหน้าที่ในการสื่อสารข้อมูล การสื่อข้อความในรูปของคำและการสื่อความหมายด้วยตัวอักษร ต้องคำนึงถึงความถูกต้องของภาษา เสียงตัวสะกด และการเรียบเรียงลำดับของข้อมูลด้วย เราสามารถเห็นตัวอักษรแสดงอยู่ในเกือบทุก ๆ สิ่ง ได้แก่ หนังสือ นิตยสาร สื่อสิ่งพิมพ์ บรรจุภัณฑ์ เว็บไซต์ และอื่น ๆ ตัวอักษรมีบทบาทอย่างมากในการสื่อสารบุคลิกภาพ สีสัน อารมณ์ สามารถพัฒนามาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างแบรนด์ (Brand) เสริมอัตลักษณ์ให้กับตัวสินค้าหรือบริการ สนับสนุนให้งานออกแบบดูดีมากขึ้น เพิ่มมูลค่าภาพลักษณ์และเสริมพลังให้กับสารที่ต้องการจะสื่อออกไป (วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์, 2560) การใช้ตัวอักษรคนละแบบมาสร้างอัตลักษณ์มีข้อควรระวัง คือ ควรพิถีพิถันในการเลือกใช้เพื่อไม่ให้ขัดแย้งกัน ซึ่งจะทำงานออกแบบดูไม่สอดคล้องและไม่ลงตัว อีกประการคือ การเลือกใช้แบบอักษรที่มีความใกล้เคียงกันเกินไป จำนวนแบบอักษรที่นำมาใช้ไม่ควรมากเกินไป และการใช้น้ำหนัก ความหนาบาง ความเอียง ความพอม ความอ้วน ของตัวอักษรมาสร้างอัตลักษณ์ก็สร้างความน่าสนใจได้เช่นเดียวกัน เช่น การปรับน้ำหนัก ใช้การเน้นส่วนที่ต้องการเน้นให้เด่นกว่าด้วยการใช้น้ำหนักที่หนาหรือบางกว่าส่วนอื่น จนเกิดความแตกต่างอย่างน่าสนใจ เป็นต้น (ซูห์ลี, 2562)

2.3 รูปทรง (Shape & Form) รูปทรงของสิ่งต่าง ๆ สามารถจำแนกออกเป็น รูปเรขาคณิต (Geometric form) มีรูปร่างแน่นอน มาตรฐาน สามารถวัดหรือคำนวณได้ง่าย มีกฎเกณฑ์ (สี่เหลี่ยม สามเหลี่ยม วงกลม ฯลฯ) รูปทรงอินทรีย์ (Organic form) เป็นรูปของสิ่งมีชีวิตหรือคล้ายกับสิ่งมีชีวิตที่สามารถเจริญเติบโต ให้ความรู้สึกมีโครงสร้างของชีวิตและเติบโตได้ และรูปทรงอิสระ (Free form) คือ รูปทรงที่ไม่ได้จำกัดอยู่ในรูปแบบเรขาคณิต หรือรูปทรงอินทรีย์รูป แต่เกิดขึ้นอย่างอิสระ

ไม่มีโครงสร้างที่แน่นอนเป็นของตัวเอง เป็นไปตามอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เช่น รูปทรงของหยดน้ำ เมฆ คว้น มีลักษณะเลื่อนไหล ซึ่งให้ความรู้สึกที่เคลื่อนไหว มีพลัง ต่างกับรูปทรงเรขาคณิตให้ความรู้สึกเป็นกลาง รูปอิสระจะมีลักษณะ ขัดแย้งกับรูปเรขาคณิต แต่กลมกลืน กับรูปอินทรีย์ รูปอิสระอาจเกิดจากรูปเรขาคณิตหรือรูปอินทรีย์ ที่ถูกระทำ จนมีรูปลักษณะเปลี่ยนไปจากเดิมจนไม่เหลือสภาพ เป็นต้น (จุฑาวุฒิ จันทรมาลี, 2563) การใช้ความเรียบของรูปทรงเรขาคณิตมาใช้ร่วมกับรูปทรงอิสระ จัดเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ เช่นเดียวกับการนำเอาความนิ่งมาตัดกับความสนุกสนาน อีกวิธีหนึ่งในการใช้รูปทรงในการออกแบบกับกราฟิกต่าง ๆ (ซูห์ลี, 2562)

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า แนวคิดหลักการออกแบบมุ่งเน้นการใช้สี ภาพ ตัวอักษร และรูปทรงในการสร้างเอกลักษณ์และเพิ่มคุณค่าของงานออกแบบในเชิงสื่อสารและความงาม

3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรีดาพร ไวยการ (2554) ศึกษาการออกแบบแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรม:การศึกษาความสัมพันธ์ของมิติเวลาและวิถีชีวิตชุมชนภาคหลวง จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งประเด็นไปในการประยุกต์องค์ความรู้ด้านการออกแบบข้อมูลภาพ (Data visualization) กับการศึกษารูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนภาคหลวง จังหวัดเชียงใหม่ มีเอกลักษณ์ในเรื่องการเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์อันยาวนาน นำไปสู่การศึกษาวถีชีวิตชุมชนในพื้นที่ อาศัยการออกแบบ, การลำดับภาพและข้อมูลอ้างอิงมิติเวลา จนได้ผลลัพธ์ออกมาเป็น แผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรม วิธีการศึกษาแบ่งเป็น ขั้นตอนการค้นคว้าและสำรวจข้อมูลของชุมชน ประกอบ ด้วย ส่วนที่ 1 ข้อมูลเชิงรูปธรรม เช่น การแบ่งบ่งกักพื้นที่ อาคราร้านค้า ถนน และในส่วนที่ 2 ข้อมูลเชิงนามธรรม เช่น ค่านิยมความเชื่อต่าง ๆ ของคนในชุมชน โดยแผนที่ทำการออกแบบแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ 1. การออกแบบแผนที่เชิงประวัติศาสตร์ (Heritage mapping) 2. การออกแบบแผนที่ย่านต่าง ๆ ของชุมชน (Community mapping) กล่าวถึงพื้นที่ชุมชน 5 ส่วนใหญ่ ๆ ได้แก่ กาดวโรรส กาดตันลำไย กาดนวรรฐ กาดเทศบาลา และตรอกเหล่าไจ้ว 3. แผนที่เชิงอัตลักษณ์ (Identity mapping) ทั้งสามส่วนนี้เป็นการสร้างงานออกแบบ โดยอาศัยกระบวนการทำงานของระบบสัญญาณ (Organize system of sign) เพื่อสร้างความตระหนักรู้ในวิถีชุมชนภาคหลวงและความพึงพอใจจากการใช้งานแผนที่ของผู้ใช้ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ใช้แผนที่ชุมชนทั้งสามส่วน โดยได้รับความพึงพอใจในระดับที่ดี ผู้ใช้สามารถรับรู้รูปแบบวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ที่ประกอบด้วยอัตลักษณ์ชุมชน รูปแบบการประกอบอาชีพ พื้นที่ใช้สอย การปกครอง ศิลปวัฒนธรรม ภาษา ศาสนา และความสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่ ชุดข้อมูลได้มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของผู้ใช้แผนที่ ในแง่การรับรู้แบบของวัฒนธรรมทางสายตา กระบวนการทำงานของตัวบทเชิงวัฒนธรรม (Cultural context) นำไปสู่การรับรู้ของผู้ใช้ทั้งในด้านการนำไปใช้งาน (Functional) และการรับรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ (Emotional) รวมไปถึงการตระหนักรู้ในระดับของคุณค่าความเชื่อของชุมชนภาคหลวง

สีพวงศ จรรย์สีศรี และคณะ (2558: 63-85) ทำการศึกษาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษา สำรวจ และระบุอาคารในชุมชนที่อยู่อาศัยดั้งเดิม แหล่งหรือบริเวณมรดก โดยระบุที่ตั้ง พิกัดรูปแบบสถาปัตยกรรม คุณค่าทางประวัติศาสตร์ สังคมและเศรษฐกิจ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ 2. จัดระบบและบันทึกแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ 3. ประเมินความเสี่ยงขั้นต้นของมรดกทางวัฒนธรรม และเสนอแนวทางเบื้องต้นในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ผลการศึกษา ได้จัดระบบมรดกทางวัฒนธรรมของเมือง แม่แจ่มออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ วัด ร้านค้าและเคหสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งพิธีกรรมและแหล่งอื่น ๆ รวมจำนวน 86 แห่ง การจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมได้นำเสนอแผนที่ในภาพ รวมทั้งเมือง และแผนที่ขยายในอีก 4 บริเวณ แสดงสัญลักษณ์ของแหล่งมรดกแต่ละประเภทเพื่อการสืบค้นเชื่อมโยงไปยัง เนื้อหาที่ประกอบด้วย พิกัดที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา สิ่งสำคัญและจุดเด่น เจ้าของหรือผู้ครอบครอง และภาพถ่าย การ ประเมินความเสี่ยงเบื้องต้นกับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (แหล่งประวัติศาสตร์ วัด ร้านค้าและเคหสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์) ใช้เกณฑ์พิจารณา 3 ข้อ ได้แก่ 1. การเสื่อมโทรมทางกายภาพ 2. การเปลี่ยนแปลงสภาพดั้งเดิม และ 3. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม โดยประเมินระดับความเสี่ยงเป็น สูง กลาง และต่ำ มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (ภูมิปัญญาท้องถิ่น พิธีกรรม และอื่น ๆ) ใช้การพิจารณาความเสี่ยงจากปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนข้อเสนอแนะด้านการอนุรักษ์ มีทั้งมาตรการบังคับและจูงใจ โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำและตัวแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ให้คนแม่แจ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้ประกอบการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนดั้งเดิมที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ทรงคุณค่าให้คงอยู่ต่อไปได้

ดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ (2560: 34-43) ศึกษาการวางแผนที่มีรศกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาประวัติศาสตร์และความเป็นมาของพื้นที่สภาพเศรษฐกิจสังคม กิจกรรม และสถานที่ทางวัฒนธรรมของแต่ละหมู่บ้าน 2. ศึกษาลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงและอัตลักษณ์ 3. กำหนดแนวทางการสร้างแผนที่มีรศกทางวัฒนธรรมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน และสร้างแผนที่มีรศกทางวัฒนธรรมให้เกิดประโยชน์สำหรับชาวชุมชนหรือใช้เป็นแผนที่การท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต โดยอาศัยหลักฐานและความทรงจำของคนในชุมชนร่วมกันทั้งคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่ การนำเสนอและถ่ายทอดให้เกิดการเชื่อมโยงทางความคิดร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การสร้างแผนที่มีรศกทางวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าการสงวนรักษาคุณค่าของพื้นที่ที่มีความสำคัญเชิงประวัติศาสตร์ โดยมีการประชุมกลุ่มย่อย และการประชุมกลุ่มเชิงปฏิบัติการ การนำเสนอ รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก ผลจากการศึกษานอกจากผลิตผลคือแผนที่มีรศกทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ปรากฏจากประเพณีความเชื่อและวิถีการดำรงชีวิตที่ผูกพันอยู่กับภูมิจังหวัด ศาลปู่ตาและเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังหมายรวมถึงการสร้างแนวทางที่ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสามารถนำไปบูรณาการไว้ในแผนพัฒนาตำบล อีกทั้งยังก่อให้เกิดเครือข่ายและเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นอีกด้วย

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า งานวิจัยที่เกี่ยวข้องมุ่งเน้นการศึกษาและพัฒนาแผนที่ชุมชนและมรดกทางวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและการออกแบบที่เน้นอัตลักษณ์เฉพาะของพื้นที่ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการออกแบบแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิตและความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมผ่านข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์และสังคม และการสร้างแผนที่มีรศกทางวัฒนธรรมโดยเน้นการจัดระบบข้อมูล การประเมินความเสี่ยง และการส่งเสริมการอนุรักษ์มรดก ทั้งในรูปแบบที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ งานวิจัยเหล่านี้ไปสู่การสร้างความรู้ในคุณค่าทางวัฒนธรรมและเสริมสร้างความร่วมมือในชุมชน พร้อมทั้งสามารถพัฒนาเป็นเครื่องมือในการวางแผนอนุรักษ์และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอนาคต

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

1.1 วิธีการศึกษา

1.1.1 ลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจฐานทรัพยากรชุมชน ทำการสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนา (Dialogue) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) การสังเกตการณ์ (Observation) ในกิจกรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ และการบันทึกภาพ (Photography) ทั้งสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ กระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้อง สถานที่ และวัฒนธรรมที่ปรากฏตามคำขวัญประจำจังหวัด เป็นต้น

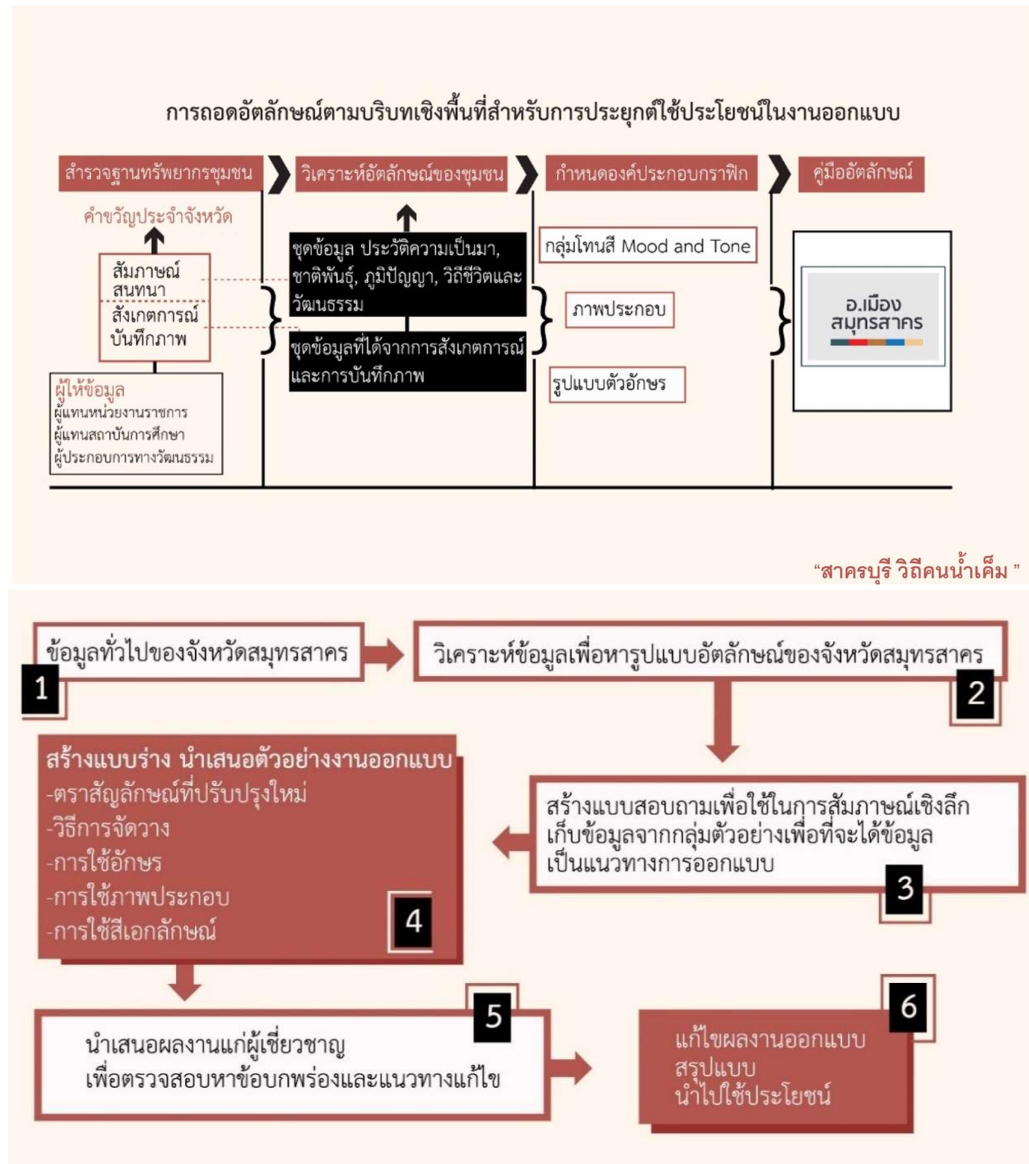
1.1.2 นำข้อมูลจากข้อ 1. มาทำการวิเคราะห์อัตลักษณ์ของชุมชน โดยแบ่งชุดข้อมูลที่ได้ออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. ชุดข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาและชาติพันธุ์ ภูมิปัญญาและทักษะเฉพาะวิถีชีวิตและวัฒนธรรม เป็นต้น และ 2. ชุดข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์ และการบันทึกภาพ

1.1.3 กำหนดองค์ประกอบกราฟิกที่นำไปประยุกต์ หรือใช้ประโยชน์ในงานออกแบบ ประกอบด้วย กลุ่มโทนสี Mood and Tone ภาพประกอบที่เกิดจากการวาดและการตัดทอน ภาพประกอบนามธรรม และรูปแบบตัวอักษร

1.1.4 จัดทำคู่มืออัตลักษณ์ชุมชนสู่การออกแบบทางวัฒนธรรม

1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) ร่วมกับการเลือกแบบลูกโซ่ (Snowball sampling) โดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้ว

ภาพ 1 สรุปรูวิธีดำเนินการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

2. การนำเสนอแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

2.1 วิธีการศึกษา

2.1.1 ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการลงพื้นที่สำรวจ และเก็บข้อมูลประเภทวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย โดยแบ่งกลุ่มหัวข้อข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมที่ทำการจัดเก็บ ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) ในหมวดหมู่วัฒนธรรม จำนวน 11 หมวด ครอบคลุมพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

2.1.2. ลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจประเภทวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัย โดยการการสังเกตการณ์ ในกิจกรรม วัฒนธรรม และประเพณีต่าง ๆ และการบันทึกภาพ

2.1.3. ทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ การสังเกตการณ์ และการประชุมระดมความคิดเพื่อค้นหาวัฒนธรรมเด่นในพื้นที่อำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร โดยจำแนกตามชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ไทยพื้นถิ่น ไทยจีน และไทยรามัญ กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

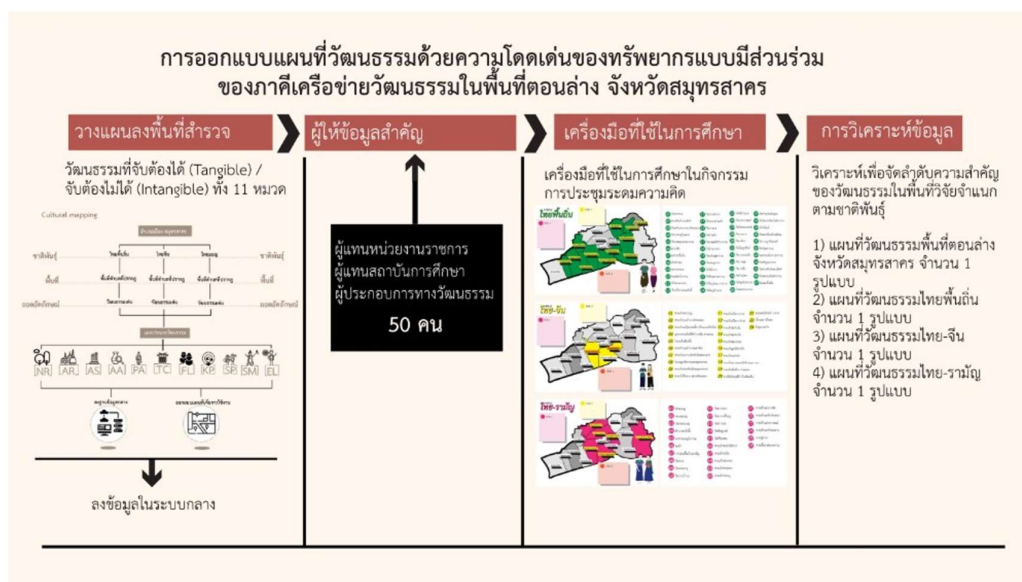
ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้แทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) เพื่อเข้าร่วมในกิจกรรมการประชุมระดมความคิดเพื่อค้นหาวัฒนธรรมเด่น จำนวน 50 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

1. แนวคำถามประกอบกิจกรรมการประชุมระดมความคิดเพื่อค้นหาวัฒนธรรมเด่น
2. แบบตรวจสอบข้อมูลทางด้านวัฒนธรรม ประกอบด้วย 1. แบบตรวจสอบข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น 2. แบบตรวจสอบข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยจีน และ 3. แบบตรวจสอบข้อมูลทางด้านวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทยรามัญ

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมระดมความคิดมาวิเคราะห์เพื่อจัดลำดับความสำคัญของวัฒนธรรมในพื้นที่วิจัยจำแนกตามชาติพันธุ์ ที่จะนำข้อมูลนำไปสู่การกำหนดวัฒนธรรมเด่นในพื้นที่อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร รวมทั้งการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมด้วยความโดดเด่นของทรัพยากรแบบมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วย 1. แผนที่วัฒนธรรมพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 1 รูปแบบ 2. แผนที่วัฒนธรรมไทยพื้นถิ่น จำนวน 1 รูปแบบ 3. แผนที่วัฒนธรรมไทย-จีน จำนวน 1 รูปแบบ 4. แผนที่วัฒนธรรมไทย-รามัญ จำนวน 1 รูปแบบ

ภาพ 2 สรุปวิธีดำเนินการออกแบบแผนที่วัฒนธรรม

3. การประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบแผนที่วัฒนธรรม

ประชากร และตัวอย่าง

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน การวิเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นต้น
2. ผู้แทนหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้อง และผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive selection) จำนวน 20 คน
3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา และการวิเคราะห์ข้อมูล

แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) 5 ระดับ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมาย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 4.50-5.00 หมายถึง มีความเหมาะสมมากที่สุด

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 3.50-4.49 หมายถึง มีความเหมาะสมมาก

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 2.50-3.49 หมายถึง มีความเหมาะสมปานกลาง

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.50-2.49 หมายถึง มีความเหมาะสมน้อย

คะแนนเฉลี่ย ตั้งแต่ 1.00-1.49 หมายถึง มีความเหมาะสม น้อยที่สุด

ซึ่งรูปแบบๆ ที่มีความเหมาะสม จะมีค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) น้อยกว่า 1.00

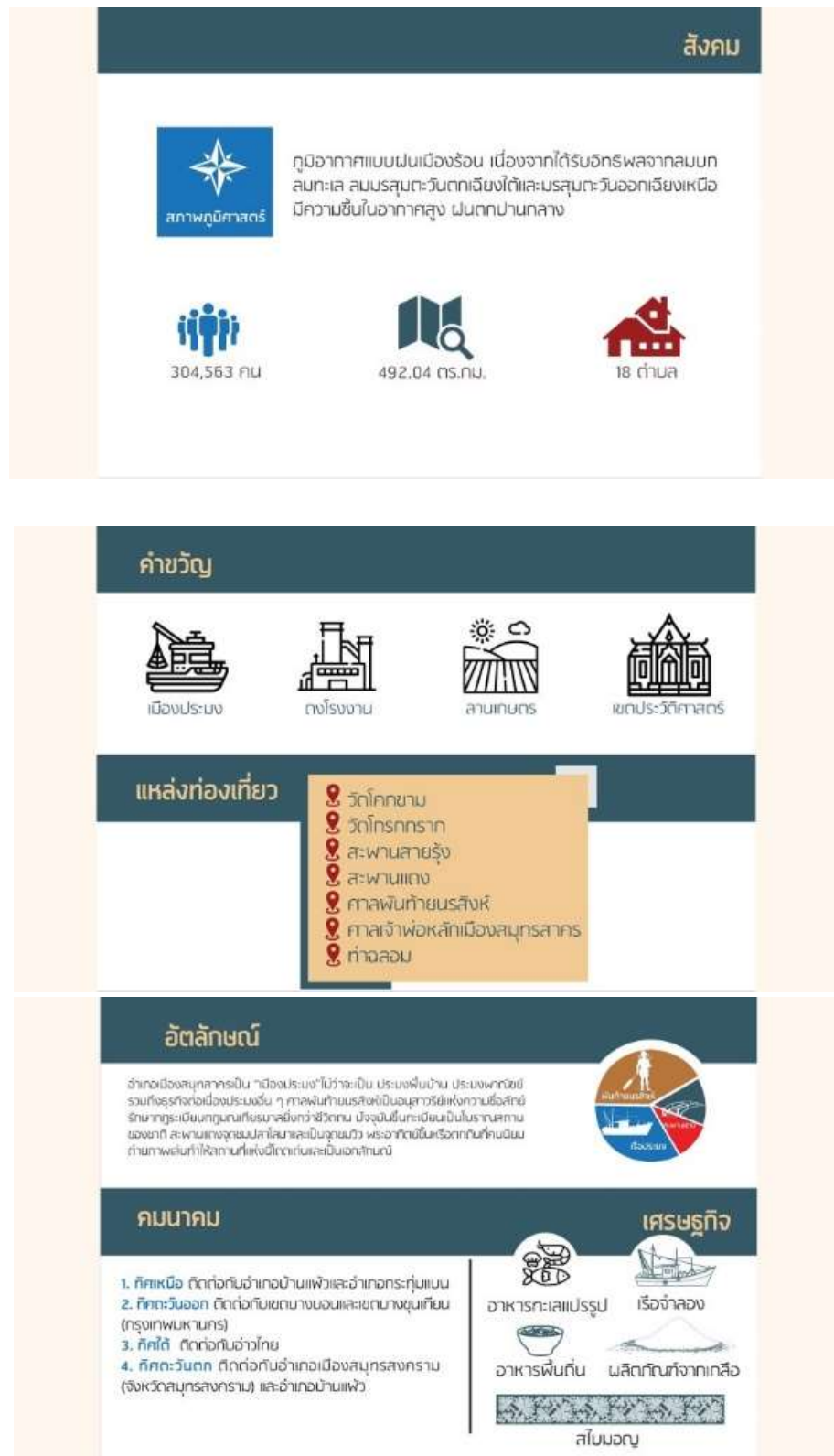
ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา ภูมิปัญญาชาวบ้าน เศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ ศิลปะวัฒนธรรม วิถีชีวิต และสิ่งแวดล้อมของจังหวัดสมุทรสาคร ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก และการศึกษาข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มาทำการสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตาราง 1 ข้อมูลพื้นฐานอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ข้อมูลพื้นฐาน	ชนิด/ประเภท/ชื่อเฉพาะ
1. ตราประจำจังหวัด	1.1 เรือสำเภาจีน 1.2 โรงงาน 1.3 สวน
2. คำขวัญประจำจังหวัด	เมืองประมง ดงโรงงาน ลานเกษตร เขตประวัติศาสตร์
3. ต้นไม้ประจำจังหวัด	ต้นสัตบรรณ
4. เชื้อชาติ	ไทย จีน มอญ (เกิดการผสมผสานระหว่างเชื้อชาติเกิดเป็นเชื้อชาติลูกครึ่ง เช่น ไทย-จีน ไทย-มอญ มอญ-จีน เป็นต้น)
5. วิถีการดำเนินชีวิต	ส่วนใหญ่อาศัยใกล้แม่น้ำท่าจีนปลูกที่ปักอาศัยด้วยวัตถุดิบ จากป่าชายเลน เช่นมุ้งหลังคาด้วยใบจาก นิยมทานแต่อาหารทะเล เพราะเป็นวัตถุดิบที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น
6. อาชีพพื้นบ้าน	การประมงขนาดเล็ก นาเกลือ ค้าขายอาหารทะเลสด
7. ภูมิปัญญาชาวบ้าน	การสร้างเรือประมงด้วยไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดสมุทรสาคร การสร้างอุปกรณ์การประมง การเย็บจาก การแปรรูปอาหารในชุมชน
8. ทรัพยากรธรรมชาติ	ป่าชายเลน กระจับปี่ ทะเล ปลาฉลาม ปลาโลมา หอยพิม
9. ศิลปะ	การสร้างเรือประมงด้วยไม้ที่เป็นเอกลักษณ์ บ้านศิลปะสุวรรณ รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบจีน หอแก้วโบราณ
10. ประเพณี	การกินเจ งานไหว้ขนมกง งานแห่ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง งานล้างเท้าพระ
11. วัฒนธรรม	อาหารทะเล การแต่งกายแบบจีนและแบบมอญ
12. เทศกาล	เทศกาลอาหารทะเล เทศกาลกินปลาทุ
13. โบราณสถาน/โบราณวัตถุ	ป้อมวิเชียรโชฎก ศาลพันท้ายนรสิงห์ บ้านศิลปะสุวรรณ วัดใหญ่จอมปราสาท
14. ของดีประจำอำเภอ	อาหารทะเล ลอดช่องวัดเจษฎา

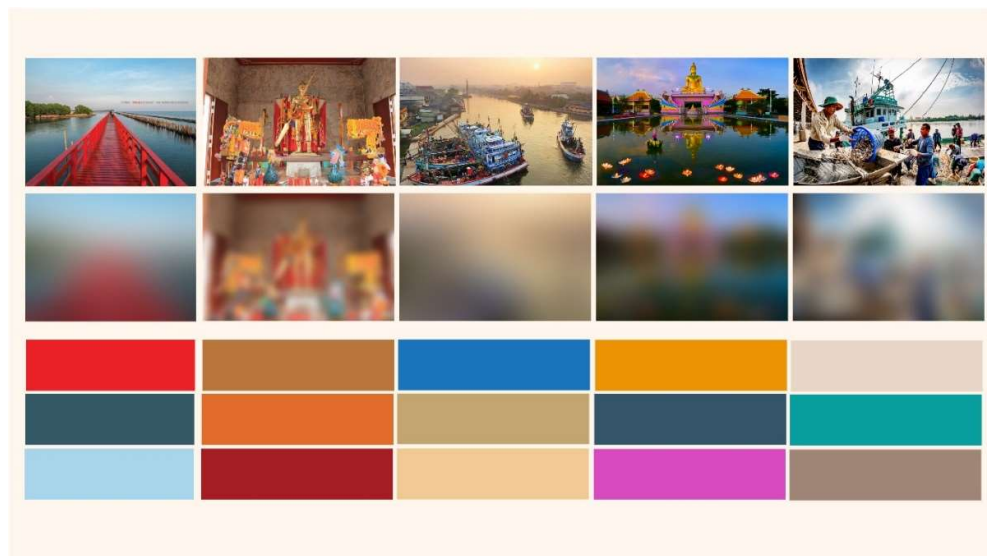
ภาพ 3 ข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

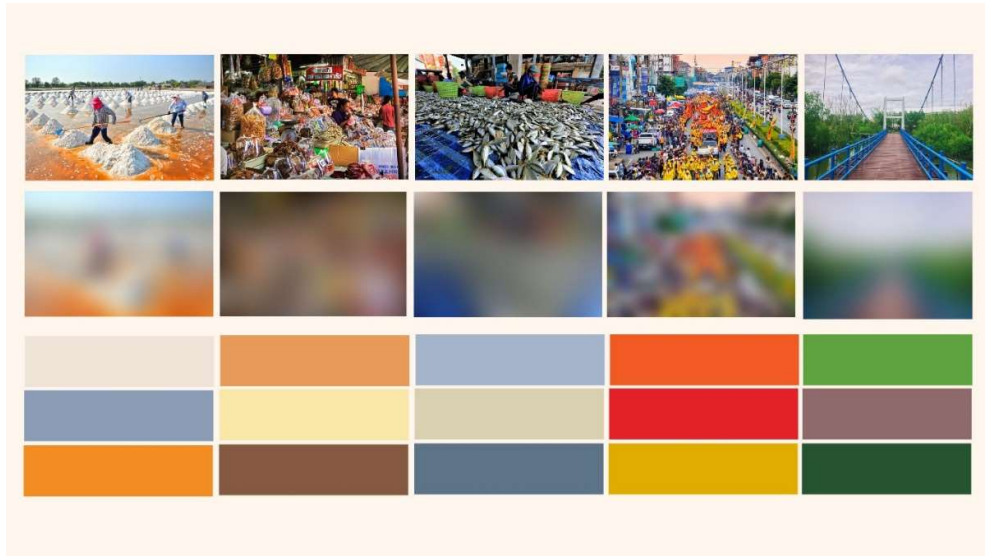
ภาพ 4 ภาพถ่ายบริบทเชิงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

องค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ

1. การกำหนดกลุ่มโทนสีตามบริบทเชิงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ภาพ 5 การกำหนดกลุ่มโทนสีตามบริบทเชิงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ภาพ 5 การกำหนดกลุ่มโทนสีตามบริบทเชิงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี (ต่อ)

กลุ่มโทนสีอำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

กลุ่มโทนสีหลัก

กลุ่มโทนสีรอง

ภาพ 6 กลุ่มโทนสีหลัก และรอง ตามบริบทเชิงพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

2. การกำหนดแบบอักษร

ตัวอักษรภาษาไทย

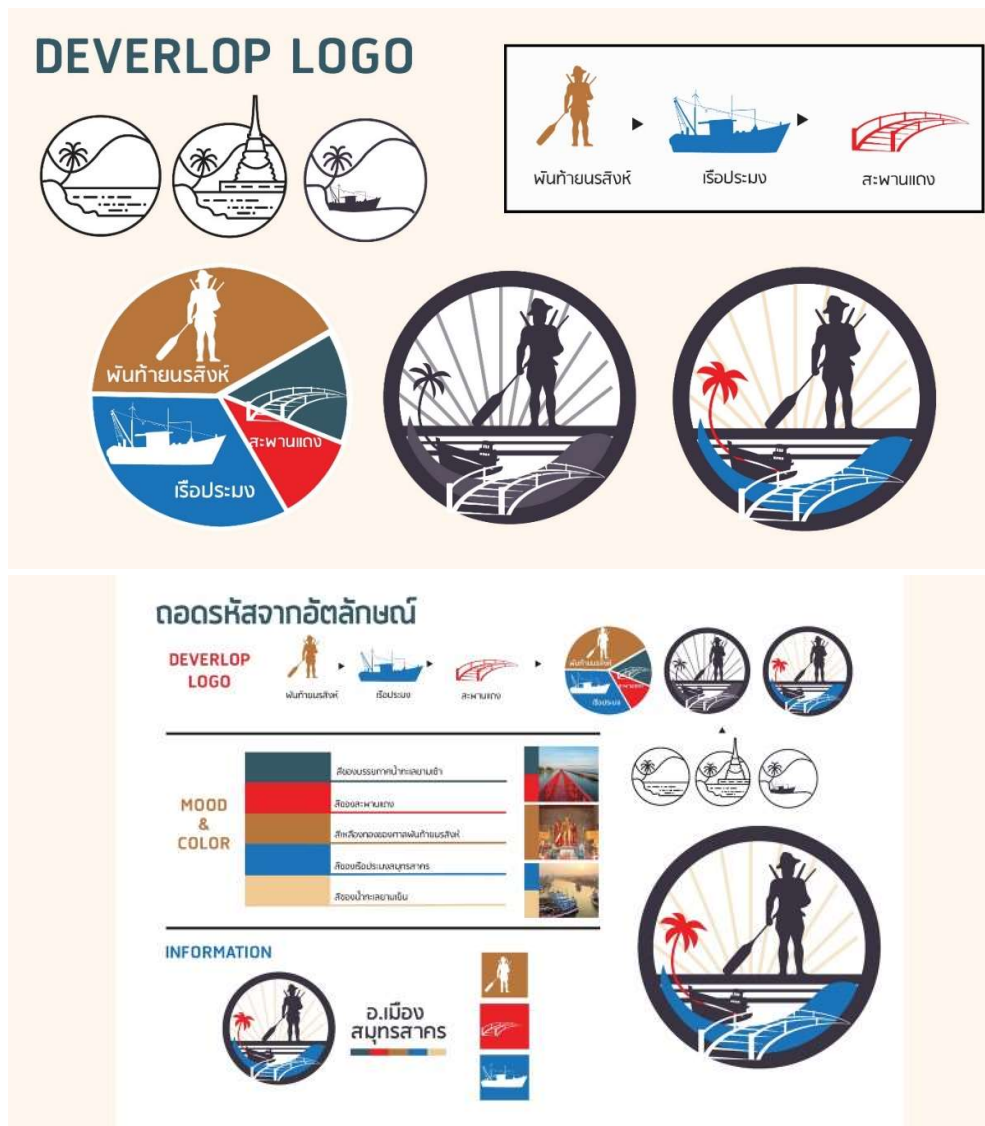
หัวเรื่อง MN Komain EW Bold Bold	ก ข ค ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
หัวเรื่องรอง ข้อความ MN Paethai Regular	ก ข ค ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
ตัวอย่าง การใช้งาน	สมุทรสาคร เมืองประมง ดงโรงงาน ลานเกษตร เขตประวัติศาสตร์

ตัวอักษรภาษาอังกฤษ

หัวเรื่อง MN Komain EW Bold Bold	A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
หัวเรื่องรอง ข้อความ MN Paethai Regular	A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z a b c d e f g h i j k l m n o p q r s t u v w x y z 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9
ตัวอย่าง การใช้งาน	Samut Sakhon Fishing City, Factory Town, Agricultural Ground, Historic Site

ภาพ 7 แบบอักษร

3 การออกแบบตราสัญลักษณ์

ภาพ 8 กราฟิการถอดรหัสจากอัตลักษณ์อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

3. การนำเสนอแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร

จากผลการศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร และความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ นำมาสู่การจัดทำแผนที่ทุนทางวัฒนธรรมอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร และแผนที่ทุนทางวัฒนธรรมจำแนกตามชาติพันธุ์ที่พบในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ประกอบด้วย ไทยพื้นถิ่น ไทย-จีน และ ไทย-รามัญ รวมทั้งการจัดทำ E-book แผนที่วัฒนธรรมอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อจัดการความรู้ทุนทางวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร ที่จะนำไปสู่การต่อยอดในการบริหารจัดการความรู้ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมต่อไป ดังแสดงในภาพที่ 9-13

ภาพ 9 แผนที่ทุนทางวัฒนธรรมอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร

ภาพ 10 แผนที่วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทยพื้นถิ่น

ภาพ 11 แผนที่วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทย-จีน

ภาพ 12 แผนที่วัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทย-รามัญ

ภาพ 13 E-book แผนที่วัฒนธรรมอำเภอเมืองจังหวัดสมุทรสาคร

4. ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้งาน
ออกแบบแผนที่วัฒนธรรม

ผลการประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้งาน
ออกแบบแผนที่วัฒนธรรม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบและผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง จำนวน 25 คน
จากการเลือกแบบเจาะจง แสดงผลการศึกษาดังตารางที่ 2

ตาราง 2 จำนวน ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตาม
บริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้งานออกแบบ

รายการประเมิน	ความเหมาะสม					Mean	S.D.	การ แปลผล
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด			
	5	4	3	2	1			
ด้านการสื่อความหมาย								
1. ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ คลุมเครือ	18 (72.00)	7 (28.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.72	0.46	มากที่สุด
2. เหมาะสม	21 (84.00)	4 (16.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.84	0.37	มากที่สุด
3. สร้างภาพลักษณ์ที่ดี	24 (96.00)	1 (4.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.96	0.20	มากที่สุด
ด้านการออกแบบ								
4. มีองค์ประกอบชัดเจน	22 (88.00)	3 (12.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.88	0.33	มากที่สุด
5. มีความเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกัน	21 (84.00)	4 (16.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.84	0.37	มากที่สุด
6. มีความเป็นอัตลักษณ์ เฉพาะตัวตามวัตถุประสงค์	23 (92.00)	2 (8.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.92	0.28	มากที่สุด
7. มีความเรียบง่าย	18 (72.00)	7 (28.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.72	0.46	มากที่สุด
8. มีคุณค่าในการจดจำ	19 (76.00)	6 (24.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.76	0.44	มากที่สุด
9. ความสวยงามของรูปแบบ โดยรวม	20 (80.00)	5 (20.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.80	0.41	มากที่สุด
ด้านการใช้งาน								
10. ความเป็นไปได้ในการ นำไปใช้	25 (100.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	5.00	0.00	มากที่สุด
11. ความสะดวกในการนำไปใช้ งาน	20 (80.00)	5 (20.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.80	0.41	มากที่สุด
12. การนำไปใช้เป็นเครื่องมือ ในการส่งเสริมการขาย	19 (76.00)	6 (24.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.76	0.44	มากที่สุด
13. ใช้งานได้นาน เหมาะกับทุก ยุคทุกสมัย	20 (80.00)	5 (20.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	0 (0.00)	4.80	0.41	มากที่สุด

จากตาราง 2 พบว่า การประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบในทุกข้อ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (Mean = 5.00 S.D.=0.00) รองลงมาเป็น สร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Mean = 4.96 S.D.=0.20) มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวตามวัตถุประสงค์ (Mean = 4.92 S.D.=0.28)

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ทุนวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร และนำเสนออัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบ การวางโครงร่างองค์ประกอบการออกแบบแผนที่วัฒนธรรม และผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม เพื่อสื่อความหมายให้ง่ายต่อการรับรู้และการใช้งาน และมีคุณค่าเชิงรูปธรรม ได้แก่ เส้น ลวดลาย รูปลักษณะรูปทรง สี สันตลอลจนพื้นผิวและวัสดุ และคุณค่าเชิงนามธรรม ได้แก่ ความซาบซึ้งในเรื่องราว คุณค่า ความหมายต่าง ๆ ที่แฝงอยู่ในภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อสื่อความในแบบที่เป็นสากล ได้แก่ ตราสัญลักษณ์ อารมณ์และโทณสี สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบจำนวน 1 รูปแบบ แผนที่วัฒนธรรม ประกอบด้วย 1. แผนที่วัฒนธรรมพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 1 รูปแบบ 2. แผนที่วัฒนธรรมไทยพื้นถิ่น จำนวน 1 รูปแบบ 3. แผนที่วัฒนธรรมไทย-จีน จำนวน 1 รูปแบบ 4. แผนที่วัฒนธรรมไทย-รามัญ จำนวน 1 รูปแบบ ผลการวิจัย พบว่า องค์ประกอบกราฟิก และอัตลักษณ์ตามบริบทเชิงพื้นที่สำหรับการประยุกต์ใช้ในงานออกแบบแผนที่วัฒนธรรมตามบริบทเชิงพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด โดยความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด (Mean = 5.00 S.D.=0.00) รองลงมาเป็น สร้างภาพลักษณ์ที่ดี (Mean = 4.96 S.D.=0.20) มีความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวตามวัตถุประสงค์ (Mean = 4.92 S.D.=0.28) จึงสามารถสรุปได้ว่า แผนที่ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อจัดการความรู้ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร สามารถนำไปสู่การต่อยอดในการบริหารจัดการความรู้รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานราก การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมต่อไป สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีดาพร ไวยการ (2554) ศึกษาการออกแบบแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรม:การศึกษาความสัมพันธ์ของมิติเวลาและวิถีชีวิตชุมชนภาคหลวง จังหวัดเชียงใหม่ มุ่งประเด็นไปในการประยุกต์องค์ความรู้ด้านการออกแบบข้อมูลภาพ (Data visualization) กับการศึกษาแบบวิถีชีวิตของชุมชนภาคหลวง จังหวัดเชียงใหม่ โดยแผนที่ที่ทำการออกแบบแบ่งเป็น 3 ส่วนคือ 1. การออกแบบแผนที่เชิงประวัติศาสตร์ (Heritage mapping) 2. การออกแบบแผนที่ย่านต่าง ๆ ของชุมชน (Community mapping) และ 3. แผนที่เชิงอัตลักษณ์ (Identity mapping) โดยชุดข้อมูลได้มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของผู้ใช้แผนที่ ในแง่การรับรู้ของวัฒนธรรมทางสายตา กระบวนการทำงานของตัวบทเชิงวัฒนธรรม (Cultural context) นำไปสู่การรับรู้ของผู้ใช้ทั้งในด้านการนำไปใช้งาน (Functional) และการรับรู้ด้านสุนทรียศาสตร์ (Emotional) รวมถึงการตระหนักรู้ในระดับของคุณค่าความเชื่อของชุมชน และสืบพงศ์ จรรย์สืบศรี และคณะ (2558: 63-85) ทำการศึกษาแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ได้จัดระบบมรดกทางวัฒนธรรมออกเป็น 7 ประเภท ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ วัด ร้านค้าและเคหสถาน สถานที่ศักดิ์สิทธิ์ แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งพิธีกรรม และแหล่งอื่น ๆ การจัดทำแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมได้นำเสนอแผนที่ในภาพ รวมทั้งเมือง และแผนที่ขยาย แสดงสัญลักษณ์ของแหล่งมรดกแต่ละประเภทเพื่อการสืบค้นเชื่อมโยงไปยัง เนื้อหาที่ประกอบด้วย พิกัดที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา สิ่งสำคัญและจุดเด่น เจ้าของหรือผู้ครอบครอง และภาพถ่ายโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดทำและตัวแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือ ให้คนแม่แจ่มและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้ประกอบการวางแผนอนุรักษ์และพัฒนาชุมชนดั้งเดิมที่มีมรดกทางวัฒนธรรม ทรงคุณค่าให้คงอยู่ต่อไปได้ และดิฐา แสงวัฒนะชัย และคณะ (2560: 34-43) ศึกษาการสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองขาคำ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนทำให้เกิดความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนที่ปรากฏจากประเพณีความเชื่อและวิถีการดำรงชีวิตที่ผูกพันอยู่กับภูมิกึ่งน้ำท่วม น้ำแล้ง และเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ชุมชนได้อย่างถูกต้องแล้ว ยังหมายรวมถึงการสร้างแนวทางที่ก่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งสามารถนำไปบูรณาการไว้ในแผนพัฒนาตำบล อีกทั้งยังก่อให้เกิดเครือข่ายและเสริมสร้างพลังการมีส่วนร่วมของชุมชนมากขึ้นอีกด้วย

กิตติกรรมประกาศ

บทความฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง การพัฒนาและยกระดับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมด้วยกลไกของภาคีเครือข่ายสู่การเป็นผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมที่ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มบนฐานทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นในพื้นที่ตอนล่าง จังหวัดสมุทรสาคร ได้รับทุนอุดหนุนการทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริม ววน. หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาพื้นที่ (บพท.) และสำนักงานสภานโยบายการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรมแห่งชาติ (สอวช.) ประจำปี 2564 และขอขอบคุณคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ สถาบันวิจัยและพัฒนา และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์ ที่ให้การสนับสนุนสำหรับการทำวิจัยครั้งนี้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชูหิไล้. (2562). การออกแบบอัตลักษณ์องค์กรร้านอาหารเชิงวัฒนธรรมจีนสำหรับผู้บริโภควัยรุ่นชาวไทย. ศป.ม. (ทัศนศิลป์และการออกแบบ), มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.
- ดิฐา แสงวันนะชัย อำภา บัวระภา และเมทินี โคตรดี. (2560). การสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 36(5), 34-43.
- นฤพนธ์ ตัวงวิเศษ ปรีดี พิศภูมิวิธิ และคณะ. (2561). สาครบุรี จากวิถีชาวบ้าน : การเปลี่ยนผ่านวิถีชีวิตท้องถิ่นในลุ่มน้ำท่าจีนจังหวัดสมุทรสาคร. กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปรีดาพร ไวยการ. (2554). การออกแบบแผนที่ชุมชนเชิงวัฒนธรรม: การศึกษาความสัมพันธ์ของมิติเวลาและวิถีชีวิตชุมชนภาคหลวง จังหวัดเชียงใหม่. ศศ.ม., มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- ภาสกร คำภูแสน. (2552). แนวทางการจัดการภูมิทัศน์วัฒนธรรม: กรณีศึกษาชุมชนริมน้ำจันทบุรี จังหวัดจันทบุรี. ภ.สธ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- วิสิทธิ์ โพธิ์วัฒน์. (2560). การออกแบบสีภาพ และตัวอักษรอัตลักษณ์. สืบค้นเมื่อ กรกฎาคม 2564, จาก <https://graphic.bsru.ac.th/>.
- ศศิธร โตวินัส. (2554). การศึกษาเพื่อจัดทำแผนที่มรดกทางสถาปัตยกรรมชุมชนรักษะคลองบางพระ จังหวัดตราด. ศศ.ม., มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสมุทรสาคร. (2562). มรดกภูมิปัญญา วัฒนธรรม ชาติพันธุ์. สืบค้นเมื่อกรกฎาคม 2564, จาก <https://www.m-culture.go.th/samutsakhon/ebook/B0009/index.html>.
- สืพงษ์ จรรย์สีปศรี อิศรา กันแดง และสุพล มโนวงศ์. (2558). แผนที่มรดกทางวัฒนธรรมอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการหน้าจั่ว ว่าด้วยประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมและสถาปัตยกรรมไทย, 29, 63-85.
- อนุวัฒน์ การถัก และทรงยศ วีระทวีมาศ. (2558). ภูมิทัศน์วัฒนธรรม : ความหมาย พัฒนาการทางแนวคิด และทิศทางการศึกษาวิจัย. วารสารวิชาการ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 14(2), 1-12.